

justificar. L'ésser humà fa símptoma de la seva existència, i com que aquesta existència implica la dels altres, també la coexistència de les consciències esdevé camp del símptoma.

Els límits de l'organització relacional són particulars per a cadascú; cada subjecte sembla organitzar-se en una constel·lació intersubjectiva sotmesa a una repetició que l'acompanya tota la vida. El conjunt de relacions d'un subjecte sembla previ a les persones que hi són atretes, i l'atracció es fa segons unes imatges que, plegades en sincronia, semblen organitzar-se d'acord amb una commedia dell'arte, tot i la mínima borrositat en la confecció de cada personatge. En el joc d'amors i odis en el qual participa, el subjecte pot i vol instal·lar la seva discordança d'existència, aquella que li és pròpia i d'acord amb la qual viu; i en això fa també símptoma.

El símptoma psicoanalític no es limita doncs, si fem valer l'oposició d'Uexkül¹⁷ entre Innenwelt i Umwelt, a un problema de món interior, sinó que implica també el món entorn.

En qualsevol dels casos, doncs, res del que fa símptoma no passa a la paraula.

Cal fer-lo enraonar, el símptoma. No pot dir paraula; però hi reconeixem, no una paraula reprimida —ja hem dit que no en feia ús, de la paraula—, sinó un significat reprimat que el símptoma ens permet d'analitzar, si el situem en el camp del llenguatge, si el considerem en la seva dimensió

---

¹⁷J. von UEXKÜLL (1864-1944).

significant. És un símbol "escrit en l'arena de la carn",¹⁸ d'on pot ser recollit abans que l'onada de la cultura no l'esborri; és escrit en el vel de la maia, aquell vel que la filosofia hindú considerava una identitat enganyívola i inevitable dibuixada en la pantalla que ens comunica amb el món. En efecte, la il·lusió del símptoma és il·lusió, però funcions vitals en depenen.

Com hem dit, el símptoma porta amb ell una semàntica. El subjecte fa seu el malestar de la civilització que es tradueix en malura, a partir de la combinació i la selecció dels significants. Lacan fa una llista dels principis de la semàntica amb la qual el subjecte accepta la seva desacordança. Les figures del símptoma que han estat adoptades per la psicoanàlisi formen una classificació clínica que, si bé no es demostra necessària, res no ha vingut a desmentir. Histèria, fòbia, obsessió, etc., són les figures clàssiques del mínim "jardí de les espècies" psicoanalític.¹⁹

"Jeroglífics de la histèria", perquè generalment presenta en símbols un enigma: toca als altres de fer l'esforç de desxifrar què vol significar, tot i que a la interpretació els serà retornat un nou enigma. "Blasons de la fòbia", perquè, condensat en una armoria simbòlica, el símptoma pot servir d'escut protector; encara que, afegint el sentit que té en francès el mot blason, ens trobem amb el detall corporal femení que dóna lloc a una eloqüència. "Laberints de la

---

¹⁸FC 280.

¹⁹Cf. per al que segueix, FC 281.

Zwangsneurose", perquè la neurosi pot trobar els seus camins en un retorn obsessiu del mateix encreuament, on els pensaments són limitats per la fortificació de la consistència lògica feta impossibilitat. "Cants i encants de la impotència", en els quals l'evitació ensabonada de l'enfrontament té com a contrapartida el no donar-se mai l'oportunitat de l'accés al sexe. "Enigmes de la inhibició", presentats amb un perquè de resposta anul·lada abans de terme; és aquesta una mena de símptoma per omissió: el no fer esdevé actiu. "Oracles de l'angoixa", perquè la resposta de la divinitat, la fórmula que llevaria la impossibilitat del seu concepte no arriba, i el nús se serra sobre un no-res sense nom ni expressió. "Armes parlants del caràcter", perquè allò que es presenta o es projecta en direcció a l'altre porta la traducció plàstica d'un llinatge identificador. "Segells de l'autocàstig", perquè enclouen en el si més profund el missatge de la punició que, tanmateix, apareix en efígie en el mateix sobrescrit; autocàstig és també no voler-ne obrir la culpa. "Disfresses de la perversió", perquè el gaudi és obtingut gràcies a un transformisme que en multiplica la potència fins a un infinit que inclou el factor del qualsevol.

Tots aquests hermetismes, equívocs i artificis, com els qualifica Lacan, defineixen una dimensió semàntica en la qual es descomposen, és a dir s'analitzen, per transmutar-se. El el límit, el subjecte troba la repetició en el seu sentit freudià, que atura amb el seu etern retorn. És tant com dir que la transformació psicoanalítica del subjecte no porta a la dissolució de tota significació, sinó a un ús millor de la

paraula que falta dir al subjecte i del llenguatge que li és preexistent.

Paradoxa 3: l'alienació

La tercera paradoxa de les relacions entre la paraula i el llenguatge és l'alienació per la qual els productes del treball humà se separen de l'home i passen a dominar-lo. La realitat de la producció humana en el sistema d'intercanvi actual, aquell que extreu les seves certeses d'uns procediments dialèctics que provenen o, millor, són dominats pels de la ciència, comprèn l'apartament del subjecte del seu producte. Avui, quan la selecció del saber es fa en funció d'un progrés de racionalització del real, l'existència humana exigeix que amb la proletarització del treball el subjecte sigui desproveït de l'objecte que ha creat i que li serviria per fer-ne do i esperança de reciprocitat. Cal considerar proletari aquell qui treballa tot i sabent que el producte del seu treball li serà rapit. Un altre s'endurà aqueixa part del seu esforç -del seu cos per tant- i la farà circular, gaudirà dels seus beneficis, en l'àmbit d'un mercat anònim i universal.

El jove Hegel, Feuerbach o Marx van descriure encertadament els fets de l'alienació en la societat moderna. Però el límit de tota alienació va ser abastat, de manera efectiva, més enllà del que totes les especulacions haurien pogut preveure, en els camps de concentració de l'Alemanya

nazi. La porta amb la inscripció Arbeit macht Frei s'obria al domini del treball inútil, allí on no solament el producte del treball -si n'hi havia algun- era rapit d'uns productors destinats a l'extermini, sinó el treball mateix.²⁰

Aqueixa perfecció en l'alienació potser ens ha evitat de tornar-hi; potser ha reforçat la raó proletària del treball. Sigui com sigui, tota producció discursiva, tot allò que vé o va cap a una relació social, és avui un producte alienat.

Per començar, allò que parla i, en el que diu, el lloc que ell mateix ocupa i la manera com es considera en el seu discurs, van canviar ja fa temps, per tal de poder entrar en el mercat universal. Lacan ho exemplifica amb una frase d'un poema de François Villon. Al poema Le débat du coeur et du corps de Villon, el cor, que és el jo, la consciència que judica, es presenta al cos dient: "Ce suis-je". Forma que avui un francès no utilitzaria; diria: "C'est moi". La diferència d'aquesta segona expressió rau en una objectivació més gran. Podríem traduir aquesta diferència per la que hi ha entre "hi sóc" i "sóc jo". En la fórmula moderna, el pronom atribut moi destaca en el missatge una entitat que no existiria sense la paraula. La raó per la qual això pot fer-se és fonamentalment que ha estat donat el pas cartesià del cogito ergo sum, en el qual el sum deduït permet la nova entitat pronominal.

Aquesta alienació del subjecte en un jo que és producte

---

²⁰L'intent de fer servir els detinguts en els camps d'extermini com a mà d'obra no va reeixir mai del tot: per fer-los proletaris calia conservar-los la vida. Cf. R. HILBERG, The Destruction of the European Jews (1985), trad. franc. pàgs. 794-811.

del seu esperit porta tota classe de conseqüències, estudiades per Lacan al començament de la seva carrera sota la forma de les "follies del jo".²¹ Aquí en recorda una, la figura hegeliana de l'ànima bella, "que no reconeix la raó mateixa del seu ésser en el desordre que denuncia en el món".²² L'objectivació de la imatge de la consciència de si li permet precisament de situar-se en un distanciament en què s'aliena de la seva pròpia condició i exclamar "jo què hi puc fer?" a l'hora de respondre's sobre les determinacions del seu propi malestar.

---

²¹A. VICENS, Lacan en el psicoanàlisi (1985), pàgs. 141-154.

²²FC 281. Cf. A. VICENS, "L'ànima bella (Notes d'estudi)" (1984).

Capítol 3

EL MUR DEL LLENGUATGE

(...) un mur de langage (...) s'oppose à la parole
(...)

FC 282

Si bé la ciència és responsable del desplaçament del subjecte cap a un objecte fictici en el qual aliena el seu món, si bé els símptomes s'objectiven en unes formacions discursives que demanen interpretació semàntica, si bé la follia impregna de resistència el reconeixement per la paraula, també és cert que la ciència mateixa ofereix una sortida a les paradoxes amb la possibilitat d'una inversió de les condicions que hem descrit.

La ciència defineix una obra comuna a partir del buit mateix de comunicació sobre el qual es basa.

La classe de subjectivació i d'alienació que aqueixa obra i aqueixa comunitat creen són tant com una restitució de la

dimensió humana que la ciència semblaria disposada a eliminar sense fer-li ni fer-se cap pregunta. La comunicació queda restablerta, per dir-ho així, gràcies a allò mateix que la interromp.

La ciència: una sortida de discurs

La ciència aporta molt a la humanitat: la capacitat de dominar infinitament la natura, la possibilitat d'aplicar la seva manera hipotètica d'avançar a gairebé tots els camps del saber. Amb la ciència l'existència humana ha quedat dividida en dos temps: el del treball organitzat en vistes a la producció i el del lleure i la cultura. La psicoanàlisi s'està entre totes dues coses; si bé d'una banda és treball, de l'altra se surt de les clàusules dels contractes que propugna la societat tècnica.

En certa manera, la psicoanàlisi es troba estirada per dos cantons. Si entra en el domini del món del treball científico-tècnic no pot deixar que quedin marcades per l'alienació les seves objectivacions. Si entra en el terreny de l'"educació i descans", es troba desprovista de tota capacitat de perennitzar ni les seves adquisicions teòriques ni els resultats del seu treball. Els dos perills que aguaiten la psicoanàlisi són el de convertir-se en una identificació socialment meritòria o la de passar per una gimnàstica. Sigui com sigui, la psicoanàlisi ha de renovar per a cadascú el seu lligam amb la veritat; només això, però tant com això. No té

altra verificació segura que el límit mateix de la rememoració, aquell en el qual es perd tot saber i resta solament la condició prèvia al reconeixement primer del subjecte en el mirall. Només sobre aquesta base —la que dóna per a cadascú el límit darrer de la seva alienació, de l'alienació per la qual es va decidir, afirmativament, en el principi dels seus temps— pot pretendre dislocar els miratges que mantenien la simptomàtica.

Això posa a les mans del psicoanalista una responsabilitat. Cal que sàpiga, el psicoanalista. Cal que obtingui de la seva pròpia anàlisi una construcció de l'alienació que el configura a ell. Cal que conegui les ofertes de sentit actuals, sobretot aquelles que omplen el camp de la tecnologia aplicada a l'ésser humà, per no lliscar-hi. Cal que tingui idea de les fetes aconseguides per la ciència en el seu desenvolupament, per treure'n la veritat que val. Cal que desenvolupi en un discurs propi, comunicable a la seva comunitat científica i a la il·lustració contemporània, les seves construccions conceptuals o mítiques; cal que les desidentifiqui en un treball de crítica autèntica, per a la qual la ciència i la filosofia li ensenyen el camí. Precisament, només una crítica que somogui els poders del llenguatge en el concepte pot estremir el món imaginari que suscita tota elaboració de saber; i pot desfer les boires de l'evidència.

Els homes buits

Un mur de llenguatge s'oposa a la paraula; les paraules, fetes concepte, fetes carreu, construeixen una muralla de silenci. El poder sobre la natura i sobre els altres subjectes petrifica la paraula en llenguatge; si bé la paraula corre, com el riu, amb ella l'aigua mateixa es fa còdol fins a esdevenir resclosa. Les objectivacions de les nostres ciències són precisions que no aturen el verbiatge, sinó que el fan desbordar, sortir-se de mare fins a inundar i enfangar camps veïns.

El llenguatge buida la paraula, ens la fa esponjosa, indigerible. Les produccions del llenguatge s'objectiven, s'amunteguen, pesen, ocupen dimensions concretes i necessiten vehicles que les transmetin; però és que el llenguatge és idèntic al vehicle que el suporta. El significant és material; aquest és el mur que s'oposa a la paraula, que és acte.

Per això Lacan pot aquí evocar el lament laic de l'home buit, segons T.S. Eliot.¹ Ai las! Som homes buits, som homes atapeïts, que fem una pila de cascs omplerts de palla. Hollow men,² homes insincers, que prometem qualitats i caiem a mitja cursa. Stuffed men, homes atapeïts, fatus, envanits, bufanúvols, que podem prometre móns, però que ho perdem tot per un mot poderós. El llenguatge, el significant, ens fa insignificants: figura sense forma, ombra sense color, la

---

¹T. S. ELIOT, The Hollow Men (1924-25), citat per Lacan, FC 282.

²W. SHAKESPEARE, Julius Caesar, IV, II, 23.

nostra força ens paralitza i el nostre gest ens desmobilitza. Aquells qui han conegut la mort i poden mirar fit als ulls dels altres ens recorden així: no ànimes violentes i perdudes, sinó estufats i vacus.

El món de follia

Dir que vivim un món de folls no és una follia; no perquè les veritats que circulen pel món siguin més o menys discordants, sinó perquè tot l'amuntegament de discurs que forma la nostra cultura dóna un pes que hem de carregar, tant si volem com si no. Allò que fa possible la nostra vida és tota l'acumulació de saber que, sense que en coneguem més que una ínfima quantitat, ens parla més que no la parlem.

Aquesta alienació constitutiva de la nostra civilització, és a dir de nosaltres mateixos, criticada per tots els intel·lectuals autèntics, es fa més palesa encara a la llum de la psicoanàlisi, en la mesura en què la seva teoria de la significació mostra, més que mai no es va arribar a fer, el pes de la insignificança. Així no semblen sinó agreujar-se les coses. La psicoanàlisi s'inscriu com una alienació més en una seguida d'alienacions, la que li dóna existència com a teoria i com a pràctica, dins la qual pot subsistir. Però, tot i amb això, pretèn ser desalienant. Aquí només podem dir que la psicoanàlisi no ha estat, ni de bon tros, el primer intent de superar aquesta contradicció crítica. En un sentit ètic, la psicoanàlisi es posa a la fila del moralistes que han pogut

descriure sense embuts els tombs de follia constitutius de la nostra civilització: Pascal,³ Gracián, Nietzsche.

També podem trobar en un capítol de la Fenomenologia de l'esperit de Hegel, no solament una denuncia d'aqueixa follia, sinó la crítica del fet que alguns han volgut fer una ciència en la qual subsumir la desesperació del pensament, quan aquest no pot deixar d'haver-se-les amb la follia. Ens referim a la crítica càustica que fa Hegel de la suposada ciència frenològica. És que mai, sigui perquè troba un límit, sigui perquè arriba a una frontera, sigui perquè se les ha d'haver amb un enemic interior, el pensament que reflexiona sobre si mateix no acaba de trobar una infinitud del pensable. Així, alguns assimilen la frontera a la capsa craniana i, més encara, hi troben dibuixades les empremtes del pas del pensament. És una troballa absurda de la ciència, amb la qual vol suprimir la seva pròpia alienació a base d'objectivar-la com a os. Però és una follia més, perquè en fer una cosa així el pensament es desproveeix de concepte,⁴ si més no perquè l'os és precisament la cosa morta de l'esperit. Allí on el frenòleg va a cercar l'objectivitat de l'esperit, es troba només amb una resta muda i morta. Si considerem que l'essència del concepte és la seva capacitat d'entrar en el discurs, l'os, per més eloqüent que hom el vulgui fer, no pot ser

---

³Vegeu la pensée reproduïda per Lacan, FC 283: "Les hommes sont si nécessairement fous que ce serait être fou par un autre tour de folie de n'être pas fou." (Ed. Brunschvicg, 414. Ed. Lafuma, 412.)

⁴Cf. G. W. F. HEGEL, Die Phänomenologie des Geistes (1807), cap. V, A, c, III; trad. franc., La phénoménologie de l'esprit (1897), pàgs. 268-287.

concepte més que de si mateix, no pot resoldre l'alienació de la ciència.

El grup

El doble tomb de follia, l'alienació de l'alienació que causa la nostra cultura, sembla deixar establerta una frontera entre el grup i l'excepció, entre la massa i la subjectivitat. Si seguíssim aquesta idea hauríem d'anar a cercar els símbols autèntics, la creació, l'oportunitat de trobar quelcom de nou en l'esfera tancada de l'individu; dins l'àmbit definit pel grup hi hauria el món de la il·lusió, els ídols, la tenebra sense sortida. Crear fóra possible doncs només en la follia autèntica, mai en la follia de la follia.

Però les coses no són exactament així; dins la massa unida per la participació comuna en una alienació hi ha un aspecte de creació que no ha de ser menystingut. Existeix un sistema d'intercanvis, un moviment humà que necessita assimilar nous elements simbòlics per posar-los en circulació, és a dir, per fer-ne discurs. En la massa s'alternen també la foscor i la fagonada, la preservació i la renovació del seu llenguatge.

No ha estat prou estudiat el poder del llenguatge en les agrupacions humanes, sobretot en les principals: l'estat, l'església, l'exèrcit. Tal com assenyala Lacan, el propi Freud, en el seu llibre sobre el poder i les seves

estructures, Psicologia de les masses i anàlisi del jo,⁵ deixa inexplorat el tema de quin és el llenguatge del poder.

En aqueixa obra clàssica, Freud caracteritza sobretot dues formes d'agrupació: com a exèrcit, com a església. Es tracta de masses artificials i estables –en oposició a les inestables i "naturals", com ho fóra la horda primitiva dels evolucionistes–, és a dir que en elles es fa servir algun tipus de compulsió externa que li doni forma d'estat. Església i exèrcit es basen en un mateix miratge o il·lusió: que hi ha un cap –Crist en un cas, o el general en l'altre– que estima tots els membres indistintament i per igual. S'estableix una democràcia completa, però aquesta només coneix els sotmesos a un lligam privilegiat; tothom rep l'amor per un igual i per un igual renuncia a la seva exclusivitat. En cas que s'arribi a perdre el cap o que els seus ideals es destitueixin, la conseqüència és la dissolució del grup i la pèrdua de la seva consistència.

A partir d'aquí caldria veure quin és el llenguatge que es dona en aqueixes formacions. En l'exèrcit és, per començar, el mot d'ordre; però caldria investigar altres discursos, com els que es mantenen dins la tropa sobre el desig del general, sobre la incertesa dels destins del grup com a tal, sobre les esperances d'ascendir.

El cas de l'església és més interessant. Freud assenyala prou bé el llenguatge d'intolerància que hi és consistent: "(...) una religió, encara que es digui la religió de l'amor,

---

⁵S. FREUD, Massenpsychologie und Ich-Analyse (1921c).

no pot deixar de ser dura i sense amor envers aquells que no hi pertanyen."⁶ Però això no esgota aquesta anàlisi, perquè podríem potser trobar alguna religió de tolerància universal.

El que sí que cal dir és que l'element major del llenguatge de les religions, allò que les fa església, és la culpa. Nietzsche, en la seva Genealogia de la moral,⁷ on estudia el discurs que el filòleg troba en la història dels significants que signifiquen el fet moral, ens ensenya prou bé quin és l'abast i la profunditat d'aquest element en la constitució del gregarisme humà. Freud, a El malestar de la civilització,⁸ afegeix a la culpa la voluntat de sacrifici i la renúncia que comporta. En efecte, pertànyer al grup és ja d'antuvi renunciar a un amor exclusiu; la culpa remet a un origen individual la necessitat de pagar amb sacrificis allò que imposa l'obligació grupal. Es tracta d'un contracte social tàcit, però efectiu.

No anirem aquí més enllà en aquesta reflexió; només tractàvem de mostrar el grau d'invenció que cal per mantenir una renovació del llenguatge que fixi la consistència de l'estat.

---

⁶S. FREUD, op. cit., SFOC 18, pàg. 94.

⁷F. NIETZSCHE, Zur Genealogie der Moral (1887).

⁸S. FREUD, Das Unbehagen in der Kultur (1930 (1929)).

Capítol 4

EL LLOC DE LA PSICOANÀLISI

La psychanalyse a joué un rôle dans la direction de la subjectivité moderne et elle ne saurait le soutenir sans l'ordonner au mouvement qui dans la science l'élucide.

FC 283.

La psicoanàlisi ha fornit uns conceptes que, lluny de quedar restringits a una tècnica i a una comunitat sense comunicació externa, han permeat en els sistemes de referència del món actual. Això no vol dir però que els conceptes s'hi transmetin lliures de contradicció, ni que amb això quedi estalviat, en una forma de reeiximent gloriós, el treball de recomposició i de reiteració dels seus fonaments. Perquè la circulació dels conceptes fonamentals per a l'ús del grup, a base de forçar-ne la seva consistència, n'esmusca el tall. Els conceptes fonamentals de la psicoanàlisi no podrien mantenir

el seu règim de veritat sense referir-se constantment al repte que la ciència fa al saber.

No es tracta solament que allò que la psicoanàlisi diu hagi de ser verificable o verificat. Allò que fóra observable, com ara els resultats d'una curació, les modificacions d'una conducta, una millor relació amb allò desconegut propi, s'esborra en l'acte mateix d'abastar-ho. Quan algú diu la seva diferència respecte d'un temps anterior, manté, encara que sigui només en el concepte, però segur que en la subjectivitat, una posició encara vacil·lant entre l'abans i l'ara. L'assumpció autèntica d'una nova relació subjectiva es fa ensems que un oblit, un oblit a la segona potència, on se submergeix, com a fonament i primer principi, allò que maldava per fer-se saber. Així, en aquest camp, verificar directament és enganyar-se; o, per dir-ho altrament, poca cosa hi ha a verificar en el que es refereix a la relació que l'home manté amb la seva veritat. El concepte de subjecte correspon precisament a la recerca d'una llei que escrigui de manera adequada la relació entre la veritat i el seu oblit. La condició del subjecte és que és inconscient; mai no se'l trobarà allà on sigui buscat; sempre serà en un pas nou de la dansa que renova necessàriament la veritat. O que deixa palplantat, com Sòcrates enmig del camp de batalla adormit.

La formalització —conceptual, lògica, matemàtica— en una ciència busca diverses coses alhora: establir uns fonaments sòlids, copsar una certa realitat, aconseguir que la seva transmissió es faci sense equívocs, desprendre's del que

Bachelard anomenava "l'obstacle substancialista";¹ alhora allò formalitzat esdevé una realitat diferenciada, amb lleis pròpies a les quals cal sotmetre's. La psicoanàlisi participa en aquests ideals, ja des que va aparèixer; continua en aquest camí, el fa tan lluny com pot, però no pot abandonar la dimensió discursiva en la seva exposició.

Les ciències humanes

La psicoanàlisi és per ella mateixa un qüestionament de les ciències humanes; no pot acceptar de ser una ciència humana sense criticar el concepte d'home que semblaria donar-ne el fonament a partir d'una evidència primera. És cert que les ciències que aspiren a fer de l'home i de les seves coses objecte d'un discurs vertader, han nascut d'un intent d'amplificar la noció de ciència instituïda en el nostre món a partir de l'època moderna. Però aqueixa ciència es féu a base de foragitar l'home mateix del discurs científic: vegeu la màxima de nobis ipsis silemus, amb la qual comença la Crítica de la raó pura, és a dir la crítica dels fonaments de la ciència moderna. Tornar-lo a introduir, fer-lo parlar d'ell mateix resulta problemàtic. Enfrontats amb aquesta situació, alguns s'atenen a l'omnipotència del sistema i ho esperen tot d'ell; d'uns altres es posen a emetre tot de discursos vaporosos.

---

¹Cf. G. BACHELARD, La formation de l'esprit scientifique (1938), pàgs. 97-129.

Jacques Lacan proposa en aquesta avinentesa epistemològica remuntar-nos a un temps anterior a la ciència moderna i rellegir el Teetet de Plató.

En aqueix diàleg platònic hi són plantejats precisament els problemes que la subjectivitat pot causar a la ciència. Tal com diu Cornford, Plató, amb el Teetet, "sortirà també a l'encontre del repte fet pel primer i més gran dels sofistes. En efecte, Protàgoras, en oposició conscient a Parmènides, havia negat llis i ras que 'allò que sembla als homes' —allò que sembla real als nostres sentits i vertader al nostre judici— hagi de ser condemnat com a irreal o fals perquè no és d'acord amb les propietats atribuïdes pel raonament eleàtic a un Ésser U que no podem percebre mai."² Això és tant com examinar la qüestió antropològica, és a dir, si l'home-mesura pot separar-se de si mateix en l'acte de conèixer.

Si tenim en compte que només l'home coneix, cal examinar sobre quina base es basteix la convicció de la veritat necessària per al coneixement. Podria tractar-se només de la percepció, i així restringiríem la veritat a l'àmbit de cadascú per a si mateix. Podria tractar-se de la creença o de "l'opinió vertadera", no la que procedeix d'un consens entre membres d'un grup humà, sinó aquella que forma una reunió d'individus per als quals és veritat que creuen això. Més força tindria aleshores la creença vertadera, perquè suposaria un acord de cadascú amb si mateix que alhora asseguraria la participació, anterior al contracte, en un grup humà.

---

²F. M. CORNFORD, Plato's Theory of Knowledge (1935), pàgs. 12-13.

La noció positivista de la ciència correspon, segons Auguste Comte, a una classificació de les ciències en la qual la sociologia és al cim de l'edifici. De fet, el que ensenya una lectura del Teetet platònic és que, ben al contrari, les ciències humanes —les de més alta complexitat segons Comte— són la base i l'origen de les altres. No solament pel fet que l'home comença interrogant-se per la seva pròpia condició, sinó perquè no hi ha altre lloc on establir la certesa.

L'antropologia o la "sociologia" (en sentit comtià) no és doncs una aplicació del mètode científic a un nou objecte. Intenta convertir en objecte científic aquell tronc comú del qual s'han anat esqueixant les ciències.

Les ciències en què el subjecte hi és comptat

La qüestió suscitada pel Teetet platònic es recupera en el nostre segle amb el naixement de les ciències de la lingüística.

Lacan considera avinent per a la seva teoria una noció de ciències conjecturals, que caldria definir en oposició a les ciències exactes. Amb aquesta proposta Lacan tracta d'inscriure en un àmbit propi les ciències nascudes el segle XX, tot revisant la classificació decimonònica de les ciències. La hipòtesi de Lacan és que, si bé tenim una definició de ciència que ens vé de Galileu i de Newton, si bé aquesta definició és molt poderosa i inexcusable, el problema plantejat a l'hora de donar un estatut epistemològic a les

anomenades "ciències humanes" només es pot resoldre tornant a discutir l'estatut de la ciència, aquell que havia començat a tenir abans de Newton, abans de Galileu, abans d'Aristòtil. D'aquí vé la referència al Teetet i a la seva definició de les tres classes de ciència. Tot això, sempre a partir d'una problemàtica que l'antropologia, per si sola, no resol.

No es pot reduir exclusivament la ciència als models de les ciències naturals, que gaudeixen d'una base físico-matemàtica. En efecte, la natura es presta a una matematització infinita i asubjectiva, com si ella fos una escriptura que no hagués estat fent altra cosa que esperar la seva transcripció. Però limitar el camp d'acció de la ciència a una natura indiferent a l'home fóra reduir-lo de manera injustificable. El que ensenya Plató és precisament que la ciència neix per donar-se com a objecte principal, no la natura, sinó aquella altra natura sobre la qual la ignorància es fa més feixuga i més insuportable. El començament de la ciència fou la pregunta per l'home; cal tornar a plantejar la qüestió de com la natura humana, no solament podria ser objecte de ciència, sinó, en conseqüència, com podria ser matematitzable aqueix objecte.

Lacan dóna resposta a aquesta qüestió amb dos exemples amb els quals mostra la intervenció de l'interès del subjecte, tant en les ciències exactes com en les altres. Amb el primer diu que, si hi ha matemàtica, aquesta comença amb la decisió d'un subjecte de passar comptes. Amb el segon mostra una manera de ser subjecte d'un compte.